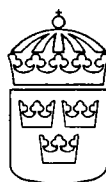

Lagutskottets yttrande

1992/93:LU4y

Individuellt pensionssparande

1992/93
LU4y

Till skatteutskottet

Skatteutskottet har den 20 april 1993 beslutat att bereda lagutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1992/93:187 om individuellt pensionssparande och de motioner som väckts med anledning av denna.

I propositionen lägger regeringen fram förslag dels om ett individuellt pensionssparande, dels om en enhetlig schablonmässig metod för beskattningen av avkastningen på kapitalet i det nya sparandet och för pensionsförsäkringar, kapitalförsäkringar och annat pensionskapital. Propositionen innehåller också förslag om civilrättslig reglering av det individuella pensionssparandet. Såväl förslaget om individuellt pensionssparande som förslaget om schablonmässigt beräknad avkastnings-skatt föreslås träda i kraft den 1 januari 1994.

I ärendet har väckts sju motioner. I motion Sk33 yrkar Johan Lönnroth m.fl. (v) att propositionen skall avslås i sin helhet, och i motion Sk37 av Lars Hedfors m.fl. (s) yrkas att förslaget om ett individuellt pensionssparande skall avslås (yrkande 1). I sistnämnda motion framställs också ett yrkande som gäller avkastningsskatten (yrkande 2). Mikael Odenberg (m) yrkar i motion Sk36 tillkännagivande om att ett bosparande bör kopplas till de föreslagna reglerna för pensionssparandet. Yrkanden om att lagen om individuellt pensions-sparande skall träda i kraft tidigast den 1 januari 1995 framställs i motion Sk32 av Bengt Harding Olson (fp) och i motion Sk34 av Christina Linderholm (c). Margit Gennser begär i motion Sk35 vissa tillkännagivanden som gäller schablonbeskattningen, och i motion Sk38 begär Kenneth Lantz (kds) tillkännagivanden som gäller sundhetsansvaret i individuellt pensionssparande (yrkande 1), utbildningskrav för dem som skall sälja pensionssparande (yrkande 2) och konkurrensen mellan olika pensionssparinstitut (yrkande 3).

Lagutskottet, som har beslutat avge yttrande över propositionens avsnitt Civilrättsliga frågor (s. 117–126), får anföra följande.

I propositionen konstateras att det långsiktigt bundna sparande som får ske enligt särskilda, gynnsamma skatteregler hittills varit förbehållet sparande genom pensionsförsäkring. Sådana försäkringar innehåller normalt såväl ett sparmoment som ett försäkringsmoment. I propositionen föreslås att sparande enligt motsvarande skatteregler skall kunna

ske även helt utan försäkringsinslag inom ramen för ett individuellt pensionssparande. Ett syfte med förslaget är att möjliggöra ett renodlat sparande för pensionen som bidrar till att bredda marknaden för sådant sparande och därmed skapa förutsättningar för att fler väljer att spara för sin pension. Ett annat syfte är att öka konkurrensen om sparandet för pensionen och därmed skapa förutsättningar för en mer kostnadseffektiv förvaltning av allmänhetens pensionssparande. Förslaget har som utgångspunkt att de skatteregler som i dag gäller för sparande i pensionsförsäkring också skall omfatta det nya individuella pensionssparandet. Skattereglerna innebär bl.a. att avdrag för sparandet ges det år då sparandet sker med högst ett basbelopp. Nuvarande avdragsutrymme föreslås gälla gemensamt för pensionsförsäkring och det individuella pensionssparandet. Inkomstbeskattning sker först när pensionsbeloppet betalas ut. Vidare beskattas avkastningen på pensionsförsäkringskapital till en lägre skattesats, 9 %, än den som gäller för kapitalinkomster. Utbetalningar av pension får, liksom när det gäller pensionsförsäkringar, ske tidigast då spararen uppnått en ålder av 55 år och utbetalningarna skall normalt ske under minst 5 år. Individuellt pensionssparande föreslås kunna ske i tre olika sparformer, nämligen andelar i värdepappersfonder, enskilda värdepapper och inlåning på konto. För att delta i det individuella pensionssparandet ingår spararen ett pensionssparavtal med ett pensionssparinstitut som har Finansinspektionens tillstånd att driva pensionssparverksamhet. Sparmedelen placeras efter spararens önskemål i de sparformer som institutet, en bank eller ett värdepappersbolag, erbjuder. Spararen får rätt att flytta sitt pensionssparavtal från ett institut till ett annat.

Förslaget om ett individuellt pensionssparande aktualiserar, som ovan anförts, en del civilrättsliga frågor. Det gäller, förutom själva pensionssparavtalet, frågan om spararens möjligheter att förfoga över sin rätt enligt pensionssparavtalet genom förmånstagarförordnande, bodelningsregler samt förhållandet mellan spararen och dennes borgenärer. Författningsförslagen i dessa delar återfinns i 3, 4 och 5 kap. förslaget till lag om individuellt pensionssparande samt i förslagen till ändringar i ärvdabalken, äktenskapsbalken och lagen (1987:813) om homosexuella sambor. I 3 kap. 2 § förslaget till lag om individuellt pensionssparande finns en föreskrift som anger att ytterligare bestämmelser om villkor som skall tas in i pensionsavtal finns i kommunalskattelagen (1928:370), och enligt 4 kap. 1 § lagförslaget får överlåtelse eller annat förfogande över tillgångar på ett pensionssparkonto eller rätten till ett pensionssparavtal inte ske mot villkor som enligt kommunalskattelagen skall tas in i avtalet. Härigenom kommer, såsom också Lagrådet påpekat, civilrättsliga bestämmelser att vara placerade i en skatteförfattning. Utskottet delar Lagrådets allmänna uppfattning att detta är lagtekniskt otillfredsställande. Som föredragande statsrådet anför föreligger emellertid redan nu en motsvarande uppdelning av bestämmelserna när det gäller pensionsförsäkringar (se anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen), varför det enligt utskottets mening, trots det ovan anförda, får anses ligga ett visst värde i att de nu föreslagna bestämmelserna lagtekniskt utformas på samma sätt.

Utskottet ser i övrigt med tillfredsställelse på att de civilrättsliga reglerna som föreslås gälla inom det individuella pensionssparandet utformats med en så nära anknytning till vad som i dessa avseenden gäller i fråga om pensionsförsäkringar. Sålunda innebär förslaget att det i 4 kap. lagen om individuellt pensionssparande tas in bestämmelser om *spararens förfoganden* över tillgångar på ett pensionssparkonto eller över rätten enligt ett pensionssparavtal som i relevanta avseenden svarar mot vad som gäller för försäkringar enligt lagen (1927:77) om försäkringsavtal. I 1 § föreslås en regel som, liksom när det gäller pensionsförsäkringar, i princip förbjuder överlåtelser, belåning och pantsättning. Förfoganden som skett i strid mot lagens bestämmelser eller mot villkor som enligt kommunalskattelagen skall tas in i pensionssparavtalet är ogiltiga. På detta sätt blir regleringen kongruent med den som gäller för försäkringssparande. Också de i 4 kap. föreslagna reglerna om förmånstagarförordnande svarar i relevanta delar mot vad som gäller för pensionsförsäkringar. Detta innebär bl.a. att sparbeloppet inte kommer att ingå i spararens kvarlåtenskap, om förmånstagare har förordnats (6 §). Motsvarande jämkningsmöjligheter till förmån för efterlevande make eller bröstarvinge som gäller enligt 104 § andra stycket försäkringsavtalslagen skall dock gälla om en tillämpning av förmånstagarförordnandet skulle leda till oskäligt resultat (7 §). Vidare föreslås en motsvarighet till den nyligen i försäkringsavtalslagen införda bestämmelsen om förlust av rätt till ersättning från livförsäkring om någon genom brott uppsåtligen dödat försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare (15 §). Det skall också i enlighet med vad som numera gäller i fråga om försäkringar vara möjligt att förena ett förmånstagarförordnande med föreskrift om att utfallande belopp skall vara mottagarens enskilda egendom (5 §). I fråga om en förmånstagares rätt att efter spararens eller en tidigare förmånstagares död förfoga över pensionssparkontot föreslås att förmånstagaren skall kunna göra omplaceringar och även flytta kontot till ett annat institut. På grund av förordnandets testamentariska karaktär skall förmånstagaren däremot inte kunna ändra avtalet i fråga om utbetalningarnas storlek eller utbetalningstiden eller själv sätta in förmånstagare (15 §).

Den strävan att utforma bestämmelserna för det individuella pensionssparandet så nära som möjligt till vad som gäller för försäkrings-sparandet utmärker förslaget också när det gäller frågor om *bodelning* och angränsande frågor. Således föreslås i propositionen att rätt till pension som tillkommer en make på grund av pensionssparavtal skall undantas från bodelning (10 kap. 3 § äktenskapsbalken). Detta skall enligt förslaget gälla oavsett om förmånstagare förordnats eller inte. För att rätt till pension enligt pensionssparandet inte skall undantas från bodelning i större utsträckning än vid försäkring föreslås dock att den nuvarande jämkningsregeln i 10 kap. 3 § tredje stycket äktenskapsbalken också skall gälla för det individuella pensionssparandet. Rätt till pension skall därför helt eller delvis ingå i bodelning om det med hänsyn till äktenskapets längd, makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt skulle vara oskäligt att undanta

pensionsrätten från bodelning. Resultatet av detta blir att vid bodelning på grund av äktenskapsskillnad hela pensionsrätten blir att behandla som en på försäkring grundad rätt till ålders- eller invaliditetspension enligt försäkring. På samma sätt som gäller för enskild egendom och pensionsförsäkring får makarna möjlighet att avtala att en pensionsrätt enligt pensionssparandet, som annars skulle ha varit undantagen, skall ingå i bodelning (10 kap. 4 § äktenskapsbalken). Enligt 11 kap. 4 § äktenskapsbalken skall, om en make har använt sitt giftorättsgods bl.a. för ökning av värdet av en egen pensionsförsäkring, beräkningen av makarnas andel i boet i vissa fall ske som om åtgärden inte vidtagits. Motsvarande regler föreslås gälla även om en make använt sitt giftorättsgods för inbetalning enligt ett pensionssparavtal.

När det gäller de föreslagna bestämmelserna om *förhållandet till spararens borgenärer* (5 kap. förslaget till lag om individuellt pensions-sparande) ger också dessa i huvudsak jämförbara konsekvenser med vad som gäller på motsvarande områden för pensionsförsäkringar. Vad först gäller möjligheten att under spararens livstid utmäta rätten till pension bygger regleringen på försäkringssidan på att utmätningsskydd skall föreligga om sparandet är långsiktigt och sker med en viss regelbundenhet (116 § försäkringsavtalslagen). Som påpekats av några av remissinstanserna kan ett utmätningsskydd för det individuella pensionssparandet av olika skäl inte utformas med försäkringsavtalslagen som direkt förebild. I stället föreslås att tillgångar på ett pensions-sparkonto får utmätas om spartiden enligt avtalet understiger tio år eller om något år inbetalats ett belopp som är mer än dubbelt så stort som genomsnittet av inbetalningarna under spartiden (1 §). I materiellt hänseende torde det inte bli någon skillnad från vad som gäller om utmätning av pensionsförsäkringar. I enlighet med vad som gäller i fråga om pensionsförsäkringar föreslås också en bestämmelse som innebär att det öppnas en möjlighet för den avlidne pensionsspararens borgenärer att ta i anspråk tillgångar på ett pensionssparkonto, om det är fråga om ett icke utmätningsskydd sparande med ett återkalleligt förmånstagarförordnande (2 §). När det gäller återvinningsmöjligheterna i konkurs föreslås en reglering i 3 § som också svarar mot vad som gäller på försäkringsområdet (117 § försäkringsavtalslagen).

Mot bakgrund av det ovan redovisade anser lagutskottet att de civilrättsliga lösningar som föreslagits är ändamålsenliga. Från lagutskottets utgångspunkter finns således inte några hinder mot att förslaget till individuellt pensionssparande genomförs i enlighet med vad som föreslås i proposition 1992/93:187.

Stockholm den 27 april 1993

På lagutskottets vägnar

Maj-Lis Lööw

I beslutet har deltagit: Maj-Lis Lööw (s), Holger Gustafsson (kds), Per Stenmarck (m), Owe Andréasson (s), Bengt Harding Olson (fp), Inger Hestvik (s), Bengt Kindbom (c), Bengt Kronblad (s), Bertil Persson (m), Gunnar Thollander (s), Richard Ulfvengren (nyd), Hans Stenberg (s), Lennart Fridén (m), Per Erik Granström (s) och Maud Ekendahl (m).

1992/93:LU4y

Särskilt yttrande

Maj-Lis Lööw, Owe Andréasson, Inger Hestvik, Bengt Kronblad, Gunnar Thollander, Hans Stenberg och Per Erik Granström (alla s) anför:

I motion Sk37 av Lars Hedfors m.fl. (s) yrkas att förslaget om individuellt pensionssparande skall avslås (yrkande 1). Vi delar denna uppfattning. I den mån förslaget ändå kommer att genomföras har vi inga erinringar mot de civilrättsliga lösningarna.

